

ไตรสิกขากับการเรียนรู้ในยุค AI Tisikkhā and Learning in the AI Era

ธนาชาดา วงศ์กิติ

Tanachada Wongkiti

โรงเรียนบ้านเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

Ban Liao Yao School, Ban Hong District, Lamphun Province

Corresponding Author Email: chonumboo@gmail.com

Received: 2025-06-02 Revised: 2025-08-22 Accepted: 2025-08-27

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวาง การวิจัยเน้นการวิเคราะห์บทบาทของไตรสิกขาในการสร้างสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่มีคุณธรรม มีสมาธิ และส่งเสริมปัญญาอย่างสมดุล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบและมีวิจารณญาณ บทความชี้ให้เห็นว่า หลักศีล ช่วยเสริมสร้างจริยธรรมดิจิทัลและความรับผิดชอบต่อการใช้ AI ขณะที่สมาธิช่วยพัฒนาความสามารถในการจดจ่อและทำงานเชิงลึกในโลกดิจิทัล ส่วนปัญญาเป็นเกราะป้องกันที่ช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์ วิพากษ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลภายใต้บริบทของข้อมูลมหาศาลที่ได้รับจาก AI นอกจากนี้ บทความเน้นบทบาทสำคัญของครูในฐานะผู้เป็นแบบอย่างและผู้อำนวยการเรียนรู้ที่มีคุณธรรมในการนำไตรสิกขาไปบูรณาการกับเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และยั่งยืน ผลการศึกษาเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาทักษะครูและการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมไตรสิกขาอย่างครบถ้วนเพื่อรับมือกับความท้าทายในยุค AI บทความนี้จึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญสำหรับการพัฒนาการศึกษาที่มีความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและคุณธรรมในยุคสมัยใหม่ และในยุค AI การพัฒนาครูควรเน้นความรู้ด้านเทคโนโลยี การใช้ AI อย่างมีจริยธรรม และการออกแบบการเรียนรู้ที่ผสมผสานไตรสิกขา ส่วนการออกแบบกิจกรรมควรส่งเสริมศีล สมาธิ และปัญญา ผ่านกติกา จัดเวลาเจริญสติ และฝึกคิดวิเคราะห์ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่คุณธรรม ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและวิจารณญาณ

คำสำคัญ: ไตรสิกขา, การจัดการเรียนการสอน, ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

This article explores the implementation of the Tri-Siksha principles comprising virtue, concentration, and wisdom in the context of teaching and learning management during an era profoundly shaped by artificial intelligence (AI). The study examines how Tri-Siksha contributes to fostering a morally grounded learning atmosphere that incorporates mindfulness and balanced wisdom, equipping learners to use technology in a responsible and thoughtful manner. It underscores the role of virtue in reinforcing digital ethics and responsible AI usage, while concentration supports learners in maintaining focus and engaging deeply within the digital realm. Wisdom serves as a crucial safeguard, empowering learners to analyze, evaluate, and make reasoned decisions based on the extensive information provided by AI. Moreover, the article highlights the critical role of teachers as moral exemplars and facilitators, advocating the integration of Tri-Siksha principles with technological advancements to achieve effective and sustainable education. The research offers practical recommendations for enhancing teacher competencies and designing educational activities that holistically incorporate Tri-Siksha, addressing the challenges brought forth by the era of AI. Serving as a valuable conceptual framework, this article provides insights for advancing an education system that harmonizes technology with moral integrity in the modern age. In the age of artificial intelligence, teacher advancement should emphasize understanding technology, ethical application of AI, and creating educational experiences that align with the principles of the Tisikkhā. Activity design should foster moral character, focused attention, and intellectual insight through structured guidelines, regular mindfulness exercises, and practices in critical thinking. This approach empowers learners to blend knowledge with ethics,

utilizing technology responsibly and with thoughtful discernment.

Keywords: Tri-Sikkha, Teaching and Learning Management, Artificial Intelligence

บทนำ

“การเรียนรู้” คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ การฝึกฝน หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จุดเน้นอยู่ที่ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ ความคิด หรือทักษะ นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของ “กระบวนการ” มากกว่าการรับข้อมูลเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับทฤษฎี Behaviorism และมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เน้นบทบาทของผู้เรียนในการสร้างความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติและปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน การจัดการศึกษาได้เข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI-Artificial Intelligence) เข้ามามีบทบาทในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการสอนอย่างกว้างขวาง ปัญญาประดิษฐ์ จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงทุกมิติของชีวิต รวมถึงภาคการศึกษา ตั้งแต่ระดับโรงเรียนจนถึงในระดับมหาวิทยาลัย AI ได้เข้ามามีบทบาทช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สะดวกขึ้น สามารถเข้าถึงได้ง่ายในทุกช่วงวัย ในอนาคต AI จะมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในการศึกษา เช่น ระบบแนะนำอาชีพ, การเรียนการสอนแบบจำลองสถานการณ์เสมือนจริง, และการเรียนรู้ผ่าน Metaverse ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สมจริงเหมือนอยู่ในห้องเรียน และมีประสิทธิภาพมากขึ้น การนำ AI มาใช้ในห้องเรียนและการเรียนรู้ส่วนตัว ถือเป็นก้าวสำคัญที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะ และปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเข้าใจวิธีใช้ AI อย่างเหมาะสม จะช่วยให้ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมศักยภาพ มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับข้อมูลจากระบบอัตโนมัติ (มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2568)

แต่ถึงกระนั้น การจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันที่มีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาใช้ ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้จากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ การฝึกฝน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง

สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การมีศีลช่วยวางรากฐานของความรู้ มีวินัยและคุณธรรม สมาธิส่งเสริมการจดจำและตั้งใจเรียนรู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง และปัญญาเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งเกิดจากการคิดอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ และการนำความรู้ไปใช้ได้จริง ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายและวิเคราะห์แนวคิดของไตรสิกขาในการพัฒนาการเรียนรู้และการศึกษาสมัยใหม่ที่มีเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือสำคัญ ผู้เขียนมุ่งให้อ่านเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรม และทักษะทางปัญญากับการใช้ AI ในการเรียนรู้ สามารถประยุกต์หลักธรรมและเทคโนโลยีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจอย่างมีสติ และการเรียนรู้อย่างมีคุณธรรม รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการสะท้อนตนเองและแนวทางการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

แนวคิดการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม โดยครูทำหน้าที่ออกแบบกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแต่ละยุคสมัย

ทิตนา แคมมณี (2553: 477) ได้ให้ความหมายรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ (Instructional Model) คือแบบแผนการดำเนินการสอนที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎีหลักการเรียนรู้หรือการสอนที่รูปแบบนั้นยึดถือและได้รับการพิสูจน์ทดสอบว่ามีประสิทธิภาพ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ โดยทั่วไปแบบแผนการดำเนินการสอนดังกล่าวมักประกอบด้วยทฤษฎีหลักการที่รูปแบบนั้นยึดถือและกระบวนการสอนที่มีลักษณะเฉพาะ อันจะนำผู้เรียนไปสู่จุดมุ่งหมายเฉพาะรูปแบบนั้นกำหนด ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้เป็นแบบแผนหรือแบบอย่างในการจัดและดำเนินการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเช่นเดียวกันได้

Mouley G.J. (อ้างใน อารี พันธมณี, 2540: 95) ได้จัดลำดับขั้นของกระบวนการเรียนรู้เป็น 7 ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้

1. แรงจูงใจ คือ สิ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเพื่อเติมเต็มความต้องการหรือสร้างความสมดุล เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้
2. เป้าหมาย เป็นจุดมุ่งหมายที่เกิดขึ้นหลังมีแรงจูงใจ เป็นตัวผลักดันให้เกิด

พฤติกรรมและการเรียนรู้

3. ความพร้อม ทั้งทางร่างกาย จิตใจ ประสบการณ์ และความสนใจที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. อุปสรรค คือสิ่งกีดขวางระหว่างพฤติกรรมกับเป้าหมาย ทำให้เกิดความพยายามแก้ไขและเรียนรู้

5. การตอบสนอง เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองแรงจูงใจ เป้าหมาย ความพร้อม หรืออุปสรรค

6. การเสริมแรง เป็นผลย้อนกลับที่ดี เช่น รางวัลหรือคำชมเชย ทำให้พฤติกรรมเกิดขึ้นและคงทน

7. การสรุปความเหมือน เป็นการนำประสบการณ์และกฎเกณฑ์ที่เรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่เพื่อขยายความรู้

สรุปได้ว่า การเรียนรู้คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ทักษะ และพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวรจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ แรงจูงใจ เป้าหมาย ความพร้อม อุปสรรค การตอบสนอง การเสริมแรง และการสรุปประสบการณ์เพื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

แนวคิดปัญญาประดิษฐ์ (AI)

ปัญญาประดิษฐ์หรือ AI ย่อมาจากคำว่า Artificial Intelligence มีจุดเริ่มต้นมาจากแนวคิดที่ว่า มนุษย์จะมีชีวิตที่สะดวกสบาย และสามารถทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ คล่องตัวมากขึ้นถ้า หากมีเครื่องมือ เช่น การมีล้อ ก็เป็นเครื่องมือที่ช่วยตักอาหาร ตะเกียบใช้คีบอาหารก็เป็นเครื่องมือ จะทำนา ก็มีเกวียนมีคันไถเป็นเครื่องมือ ประโยชน์ของเครื่องมือ นั้น คือ ช่วยให้เราทำงานเบาแรง เช่น ทำงานไม้ สร้างบ้านก็ต้องมีเครื่องมือ คือ เลื่อย และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง การมีเลื่อยก็สามารถทำการ ตัดต้นไม้ให้ล้มได้ แล้วแบ่งไม้นั้นเป็นชิ้นส่วนประกอบต่างๆ เพื่อใช้สร้างบ้าน เครื่องมือนี้เองก็เป็นสิ่งที่ มนุษย์ในโลกสร้างขึ้น และก็ใช้งานเพื่อความสะดวกสบายจากการสร้างเครื่องมือแค่ระดับพื้นฐาน ที่ เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน จนเป็นการสร้างเครื่องมือภาคการผลิตที่เขานำเข้าสู่การปฏิบัติ อุตสาหกรรมครั้งใหญ่มาถึงครั้งที่ 4 แล้ว ที่มีการใช้ให้เครื่องจักรทำงานแทนคน นั้นหมายความว่า มนุษยชาติผ่านการปฏิวัติอุตสาหกรรมมาแล้วถึง 3 ครั้ง (Taeho YU, 2562: 14-23)

ปัจจุบันงานวิจัยหลักๆของปัญญาประดิษฐ์จะมีแนวคิดในรูปแบบที่เน้นเหตุผลเป็นหลัก เนื่องจากการนำ AI ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหา อาจไม่จำเป็นต้องอาศัยอารมณ์ หรือ ความรู้สึกของมนุษย์ นิยามของปัญญาประดิษฐ์ ทั้ง 2 ลักษณะจัดแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ (จารุณี ดวงสุวรรณ, 2559: 9-11) (1) ระบบที่คิดเหมือนมนุษย์ (Systems that think like humans) คือ ความพยายามที่จะทำให้คอมพิวเตอร์คิดได้เหมือนมนุษย์สามารถเรียนรู้ แก้ปัญหา หรือ ตัดสินใจในเรื่องๆ นั้นได้เช่นเดียวกันกับมนุษย์ (2) ระบบที่กระทำเหมือนมนุษย์ (Systems that act like humans) คือ การศึกษาวิธีทำให้คอมพิวเตอร์กระทำในสิ่งที่มนุษย์ทำได้เช่น การสื่อสารได้ด้วยภาษาที่มนุษย์ใช้ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ตัวอย่างคือ การแปลงข้อความเป็นคำพูด และการแปลงคำพูดเป็นข้อความ มีประสิทธิภาพคล้ายมนุษย์ เช่น คอมพิวเตอร์รับภาพได้โดยอุปกรณ์รับ สัมผัส แล้วนำภาพไปประมวลผล สามารถเคลื่อนไหวได้คล้ายมนุษย์ เช่น หุ่นยนต์ช่วยงานต่าง ๆ อย่างการดูแล ผู้คน เคลื่อนย้ายสิ่งของ เรียนรู้ได้ โดยสามารถตรวจจับรูปแบบการเกิดของเหตุการณ์ใดๆ แล้วปรับตัว สู่สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ (3) ระบบที่คิดอย่างมีเหตุผล (Systems that think rationally) คือ การศึกษาความสามารถในด้านสติปัญญา การคิดอย่างมีเหตุผล หรือ คิดได้อย่างถูกต้อง เช่น ใช้หลัก ตรรกศาสตร์ในการคิดหาคำตอบอย่างมีเหตุผล เช่น ระบบผู้เชี่ยวชาญ (4) ระบบที่กระทำอย่างมีเหตุผล (Systems that act rationally) คือ ความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงปัญญาในสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยกระทำอย่างมีเหตุผล เช่น โปรแกรมที่มีความสามารถในการกระทำ หรือ เป็นตัวแทนในระบบอัตโนมัติต่าง ๆ สามารถกระทำอย่างมีเหตุผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ เช่น โปรแกรมระบบขับรถอัตโนมัติ ที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ว่า ต้องไปให้ ถึงจุดหมายปลายทาง ที่กำหนดเอาไว้ ในระยะทางที่สั้นที่สุด แบบนี้คือ กระทำอย่างมีเหตุผลนั่นเอง (สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร, 2561: 38)

ปัจจุบัน AI มีบทบาทสำคัญในการศึกษาโดยช่วยปรับกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะกับนักเรียนแต่ละคน สร้างแรงจูงใจ เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา รวมถึงพัฒนาทักษะดิจิทัล ผ่านการเรียนรู้แบบปรับเหมาะ (Adaptive Learning) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและอัลกอริทึมต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้แบบมีผู้สอน (Supervised), ไม่มีผู้สอน (Unsupervised), เสริมกำลัง (Reinforcement) และเชิงวิวัฒนาการ (Evolutionary) ซึ่งทำงานโดยรับข้อมูล ประมวลผล และปรับปรุงผลลัพธ์ ทำให้ AI สามารถจำแนก ทำนาย ตัดสินใจ หรือสร้างข้อมูลใหม่ได้ตามเป้าหมาย (GeeksforGeeks, 2025) ทำให้การเรียนรู้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง อีกทั้งยังสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา และ AI ยังช่วยลดช่องว่างด้านความสามารถในการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน ด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างโอกาส

ทางการศึกษาที่เท่าเทียม ตอบสนองต่อโลกยุคใหม่ที่เทคโนโลยีมีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน โดย AI ถือเป็นเทคโนโลยีที่ได้รับการออกแบบให้มีระบบการทำงานอันชาญฉลาดใกล้เคียงสมองมนุษย์ ซึ่งมีระบบการประมวลผลที่เป็นเหตุเป็นผล ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในหลายด้าน เช่น การแปลภาษา ระบบผู้เชี่ยวชาญ หุ่นยนต์ การรู้จำแบบการรับรู้ของมนุษย์ และการเรียนการสอนในสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ภาษา การเขียน หรือแม้แต่การเรียนรู้ด้าน STEM ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น มีความกระตือรือร้น และเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (จิกร ฐาวีรัตน์, 2568: 99)

สรุปได้ว่า AI เริ่มจากการสร้างเครื่องมืออำนวยความสะดวกและพัฒนาสู่ระบบที่คิด วิเคราะห์ และตัดสินใจได้เหมือนมนุษย์ ในการศึกษา AI ช่วยปรับการเรียนรู้ให้เหมาะกับแต่ละบุคคล ส่งเสริมความเท่าเทียม แรงจูงใจ และทักษะศตวรรษที่ 21 แต่การใช้ AI อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องควบคู่กับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ มีจริยธรรม และยั่งยืน

หลักไตรสิกขา

หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งช่วยพัฒนาพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายใน ศีลควบคุมการประพฤติให้เรียบร้อยและสุจริต สมาธิฝึกจิตให้มั่นคง ลดความฟุ้งซ่านและควบคุมอารมณ์ ส่วนปัญญาช่วยให้เข้าใจความจริงของชีวิต ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและจริยธรรม ทำให้สามารถดำรงชีวิตอย่างสมดุล สงบ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาไว้ในพระไตรปิฎกว่า สิกขา 3 ประการ คือ 1. อธิศีลสิกขา 2. อธิจิตสิกขา และ 3. อธิปัญญาสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 87: 312) ซึ่งไตรสิกขาเป็นสิ่งที่ต้องสำเหนียกใคร่ครวญไตร่ตรอง หรือสิ่งที่ต้องศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตาม ไตรสิกขา เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักในการศึกษา ๓ ประการ เพื่อฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 124) ได้แก่ (บุญมี แทนแก้ว, 2552: 38)

1. ศีล การควบคุมกายและวาจาให้เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำสิ่งต่าง ๆ อย่างพอดีและเหมาะสม

2. สมาธิ การฝึกจิตให้แน่วแน่ มุ่งจดจ่อในสิ่งเดียว ลดความฟุ้งซ่านและอารมณ์

การจัดกระจาย

3. ปัญญา การแสวงหาความรู้และเข้าใจเหตุผลของสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ใช้ความรู้เพื่อดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและมีสติ

สรุปได้ว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการศึกษาสามประการในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล จิต และปัญญา เพื่อฝึกกาย วาจา ใจ และความรู้ มุ่งขจัดกิเลส เพิ่มปัญญา นำไปสู่ความบริสุทธิ์ และการดับทุกข์ตามอริยมรรค

ไตรสิกขากับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุค AI

ในยุค AI การศึกษาเปลี่ยนแปลงทั้งรูปแบบและบทบาทของครู-ผู้เรียน แต่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ จิตใจ และคุณธรรมยังเป็นเป้าหมายสำคัญ การประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 31 ข้อ 92: 16) จึงช่วยวางกรอบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับยุคสมัย และมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในโลกยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

1. แนวทางการในการพัฒนาทักษะครูในยุค AI

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา การพัฒนาทักษะครูไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านเนื้อหาและการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม แต่ยังต้องรวมถึงความสามารถในการใช้เครื่องมือ AI อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม ครูมีบทบาทเป็นผู้ให้ความรู้และชี้แนะแนวทางแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ผลงาน และมีความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบดิจิทัลออนไลน์ (นฤภัค สันป่าแก้ว, 2566: 44) ครูจึงจำเป็นต้องเข้าใจวิธีการประยุกต์ AI เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน พร้อมทั้งฝึกฝนทักษะด้านจริยธรรมดิจิทัล การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การสร้างสมาธิ และการพัฒนาปัญญา เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่สามารถบ่มเพาะผู้เรียนให้มีทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรมควบคู่กันอย่างสมดุลในโลกการศึกษายุคดิจิทัล ดังนั้น การพัฒนาทักษะครูในยุค AI จำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาดังนี้

- เพิ่มความเข้าใจด้านเทคโนโลยี AI ครูควรเรียนรู้การใช้เครื่องมือ AI ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน การสร้างเนื้อหา และการประเมินผล
- เสริมสร้างความรู้ด้านจริยธรรมดิจิทัล ครูต้องตระหนักถึงการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม เช่น การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การส่งเสริมความยุติธรรม และการลดการลอก

เขียนผลงาน

- ฝึกทักษะการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ รวมเทคโนโลยี AI กับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อออกแบบการเรียนรู้ที่สร้างทั้งความรู้และคุณธรรม

- พัฒนาทักษะการออกแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ครูต้องสามารถสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นความคิดเชิงวิพากษ์ ส่งเสริมสมาธิ และฝึกปัญญาของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

- เป็นแบบอย่างด้านคุณธรรมและจิตสำนึก ครูควรปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและรับผิดชอบ

2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมไตรสิกขา

หลักไตรสิกขาถือได้ว่าเป็นพุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยครูผู้สอนจะต้องมีกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นไปตามหลักของไตรสิกขา (ชูสกุล อาจ่มังกร, 2564: 45) การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมไตรสิกขาในยุค AI มีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรมและจิตสำนึกที่ดี ครูจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับหลักศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนฝึกฝนวินัยและความรับผิดชอบ ใช้สมาธิในการจดจ่อกับเนื้อหา และพัฒนาความคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ การออกแบบกิจกรรมจึงควรคำนึงถึงทั้งการใช้ AI อย่างมีจริยธรรม การกระตุ้นการสะท้อนตนเอง และการสร้างโอกาสให้ผู้เรียนทดลองและวิพากษ์ข้อมูล ทำให้การเรียนรู้เต็มไปด้วยความหมาย สนุก และเกิดประสิทธิภาพสูงสุดทั้งด้านความรู้และคุณธรรม

กิจกรรมด้านศีล

- กำหนดกติกาการใช้ AI ในห้องเรียน
- สร้างสถานการณ์จำลองด้านจริยธรรมดิจิทัล
- ใช้กรณีศึกษาจริงเพื่อสะท้อนพฤติกรรมที่เหมาะสม

กิจกรรมด้านสมาธิ

- จัดกิจกรรมฝึก “Deep Work” หรือการทำงานเชิงลึก
- มีเวลาหยุดพักจากเทคโนโลยีเพื่อไตร่ตรองและสะท้อนตนเอง
- การฝึกเจริญสติหรือการมุ่งจดจ่อกับงานใดงานหนึ่งอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมด้านปัญญา

- ส่งเสริมการตั้งคำถาม วิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลจาก AI
- ออกแบบโครงงานที่ต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและตัดสินใจเชิงวิจารณ์
- ให้ผู้เรียนทดลอง สะท้อน และอภิปรายผลลัพธ์จากการใช้ AI ภายใต้อุปกรณ์

จริยธรรม

3. การประยุกต์ใช้หลักศีลในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุค AI

ในยุค AI หลักศีลยังคงสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นสร้างวินัย เคารพผู้อื่น และใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เช่น ไม่ลอกผลงาน ใช้ข้อมูลอย่างรับผิดชอบ และหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิหรือสร้างความเกลียดชัง ครูควรเป็นแบบอย่างด้านความซื่อสัตย์และกำหนดกติกา รวมถึงใช้กรณีศึกษาเพื่อฝึกคิดเชิงจริยธรรม การประยุกต์ศีลในห้องเรียนช่วยควบคุมพฤติกรรม ส่งเสริมทัศนคติที่ดี และทำให้การใช้เทคโนโลยีเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และคุณธรรม

4. การประยุกต์ใช้หลักสมาธิในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุค AI

ในยุค AI ที่ข้อมูลและเครื่องมือเรียนรู้เข้าถึงได้รวดเร็ว นักเรียนมักเผชิญกับความฟุ้งซ่านและการเสพข้อมูลผิวเผิน ดังนั้น “สมาธิ” ในไตรสิกขาจึงมีบทบาทสำคัญในการปรับสมดุลการเรียนรู้ โดยหมายถึงภาวะจิตที่มั่นคงและจดจ่อกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ครูสามารถประยุกต์สมาธิในการจัดกิจกรรม เช่น การใช้ AI ทำโครงการเชิงลึก กิจกรรมสะท้อนความคิด ฝึกเจริญสติ หรือจัดเวลาหยุดพักจากเทคโนโลยี เพื่อเสริมทักษะ Deep Work ช่วยให้ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมอารมณ์และความฟุ้งซ่าน และทำให้การเรียนรู้เกิดความลึกซึ้ง ครูยังใช้สมาธิเป็นพื้นฐานออกแบบการเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายและตระหนักภาวะจิตของผู้เรียน ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้สงบ ลุ่มลึก และมีความหมาย แม้เป็นยุคเทคโนโลยี หลักสมาธิจะช่วยสร้างสมดุล ความคิด และจิตวิญญาณในการศึกษา

5. การประยุกต์ใช้หลักปัญญาในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุค AI

ในการจัดการเรียนการสอนยุค AI ปัญญาหมายถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และแยกแยะความถูกต้องจากข้อมูลจำนวนมาก ปัญญาช่วยป้องกันภัยทางปัญญาและจริยธรรมในโลกดิจิทัล โดยการออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และใช้ AI เป็นเครื่องมือภายใต้กรอบจริยธรรม ครูจึงทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะแนวทางและปลูกฝังทัศนคติในการแสวงหาความจริง ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่คุณธรรม มีวิจารณญาณ และสามารถใช้ชีวิตและเทคโนโลยีอย่างสมดุล ปัญญาจึงเป็นหัวใจของการเรียนรู้ที่ยั่งยืนในยุคใหม่

สรุปได้ว่า ในยุค AI การศึกษาในบริบทพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรมควรบูรณาการหลักไตรสิกขา ศีล สร้างวินัยและจริยธรรม สมาธิ เพิ่มสมาธิและการควบคุมจิตใจ และปัญญา ส่งเสริมวิจารณญาณและคิดวิเคราะห์จากข้อมูล AI เพื่อผลิตผู้เรียนที่มีทักษะ เทคโนโลยี และคุณธรรมอย่างสมดุล พร้อมรับมือโลกดิจิทัลอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบ ไตรสิกขา	บทบาทในการพัฒนา ผู้เรียน	การประยุกต์ใช้ในการ จัดการเรียนการสอน ยุค AI	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
ศีล (Sīla)	สร้างวินัย จริยธรรม และความรับผิดชอบ	- ปลูกฝังจิตสำนึกด้าน จริยธรรมดิจิทัล - กำหนดกติกาการใช้ AI อย่างเหมาะสม - ครูเป็นแบบอย่างด้าน ความซื่อสัตย์และวินัย	ผู้เรียนใช้เทคโนโลยีอย่าง รับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น และมีพฤติกรรมที่เหมาะสม
สมาธิ (Samādhi)	เสริมสร้าง ความสามารถในการ จดจ่อและควบคุม จิตใจ	- ออกแบบกิจกรรมฝึก สมาธิ เช่น Deep Work, การสะท้อน ความคิด - จัดเวลาหยุดพักจาก เทคโนโลยี - ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง	ผู้เรียนมีสมาธิ ลดความ ฟุ้งซ่าน ใช้เทคโนโลยีอย่างมี ประสิทธิภาพ และเรียนรู้กลุ่ม เล็ก
ปัญญา (Paññā)	พัฒนาการคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ญาณ และการ ตัดสินใจ	- ฝึกตั้งคำถามและ วิเคราะห์ข้อมูลจาก AI - ส่งเสริมการคิดเชิง วิพากษ์และการทดลอง สะท้อน - ใช้ AI เป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาความ เข้าใจ	ผู้เรียนมีวิจารณ์ญาณ ใช้ AI อย่างรอบคอบและมีจริยธรรม ตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและ สมดุล

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ สามารถอธิบายได้ว่า ในยุคที่ AI มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษา การประยุกต์ใช้หลักศีลและปัญญาจากพระพุทธศาสนาช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สมดุล มีวินัย คุณธรรม และความรับผิดชอบ ครูมีบทบาทเป็นแบบอย่างและผู้อำนวยความรู้ ปลุกฝังจริยธรรมดิจิทัล เช่น ความซื่อสัตย์ การใช้ AI อย่างรับผิดชอบ และการแยกแยะถูกผิด ขณะเดียวกัน การพัฒนาปัญญาช่วยให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และใช้ข้อมูลจาก AI อย่างมีวิจารณญาณ ผ่านกิจกรรมที่เน้นการตั้งคำถาม การสะท้อน และการทดลอง

ปัญญาที่แท้จริงเกิดจากการใช้ AI เสริมสร้างความเข้าใจและสติรู้ตัว ไม่ใช่เพียงจำหรือเลียนแบบผลลัพธ์ ดังนั้น การบูรณาการศีลและปัญญาในยุค AI จึงช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ คุณธรรม และทักษะชีวิตอย่างสมดุล พร้อมรับมือโลกดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

สรุป

ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในยุค AI ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณค่าในเชิงจริยธรรม ศีลช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและส่งเสริมจริยธรรมดิจิทัล ทำให้ผู้เรียนและครูใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบและซื่อสัตย์ สมาธิช่วยพัฒนาความสามารถในการจดจ่อและทำงานเชิงลึก ท่ามกลางสิ่งรบกวนจากเทคโนโลยีและข้อมูลมหาศาล ช่วยให้การเรียนรู้มีความลุ่มลึกและมีคุณภาพสูงขึ้น ส่วนปัญญาเป็นกุญแจสำคัญในการส่งเสริมทักษะคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และแยกแยะข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ช่วยให้ผู้เรียนใช้ AI เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ควบคู่กับคุณธรรม ทั้งนี้ การนำไตรสิกขามาบูรณาการในกระบวนการจัดการเรียนการสอนยุค AI ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะทางเทคโนโลยี แต่ยังเสริมสร้างมนุษย์ที่มีความรู้พร้อมด้วยคุณธรรม มีความรับผิดชอบ และสามารถปรับตัวอย่างสมดุลในโลกยุคดิจิทัล ทำให้การศึกษามีความยั่งยืนและนำไปสู่ความเจริญทั้งในระดับปัจเจกและสังคมโดยรวมได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากบทความ

1) ควรส่งเสริมการปลูกฝังหลักไตรสิกขาในระบบการศึกษาที่ใช้งานร่วมกับเทคโนโลยี AI เพื่อสร้างจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

2) ครูควรได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ทั้งด้านเทคโนโลยีและหลักธรรม เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างและผู้นำการเรียนรู้ที่มีคุณธรรมในยุค AI ได้อย่างเต็มศักยภาพ

3) การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนควรบูรณาการศีล สมาธิ และปัญญาอย่างสมดุล เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสมาธิและปัญญาในการวิเคราะห์ข้อมูลจาก AI อย่างมีสติและมีวิจารณญาณ

2. ข้อเสนอเพื่อการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาผลกระทบเชิงลึกของการนำไตรสิกขาไปประยุกต์ใช้ในบริบทการ

เรียนการสอนที่ใช้ AI ผ่านงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนมากขึ้น

2) แนะนำให้ขยายการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหลักไตรสิกขาและการจัดการเรียนการสอนแบบอื่นๆ ในยุค AI เพื่อประเมินประสิทธิผลและข้อจำกัดของแต่ละแนวทาง

3) ควรพัฒนารอบแนวคิดและโมเดลการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานไตรสิกขาและเทคโนโลยี AI อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยและการปฏิบัติในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

บรรณานุกรม

- จารุณี ดวงสุวรรณ. (2559). **ปัญญาประดิษฐ์ 1**. เอกสารประกอบการสอน ภาควิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จิรกร ฐาวีรัตน์. (2568). AI กับการศึกษา : ตัวช่วยสุดอัจฉริยะ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้. **วารสารสังคมศึกษาปริทรรศน์**. 1(2): 99.
- ชูสกุล อาจมั่งกร. (2564). ไตรสิกขา : พุทธธรรมพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้. **วารสารบรรลพการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์**. 2(2): 45.
- ทศนา แคมมณี. (2553). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤภัค สันป่าแก้ว. (2566). แนวทางการส่งเสริมครูในการจัดการเรียนรู้ในยุค AI. **วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี**, 1(2): 44–50.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2552). **จริยธรรมกับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพฯ : ผลิติมม์.
- มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2568). AI กับการศึกษา เปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้ก้าวทันโลกยุคใหม่. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2568, จาก <https://www.utcc.ac.th/ai-and-education-transforming-learning-in-the-modern-world/>

- สุกมล มุ่งพัฒนสุนทร. (2561). “ยุคแห่งสังคม AI: หาก AI มาแทนที่มนุษย์”. รายงานการวิจัย. การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อารี พันธุ์ณี. (2540). จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ดันอ้อแกรมมี.
- Taeho YU. (2562). ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่4 เมื่อหุ่นยนต์ครองโลก การศึกษาคือทางรอด เดียวของมนุษย์. แปลโดย ตอรงสิริ ทองคำใส. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.